

# *De forbudte planter i fødsels- hjælpen*

*Katost, kamilleblomst og hørfrø gør blød og smidig  
til fødslen*

*Af Helen Cliff*

Denne artikel om lovforbud mod plantebrug i fødselshjælpen handler om mødet mellem to faggrupper; læger og jordemødre, på godt og ondt. Via forbud i love og jordemoderinstrukser blev det i 1700-tallet forbudt de danske jordemødre at bruge planter og planteafkog.

Danske jordemødres historie har rødder i gamle kvindetraditioner og har sit udspring i hjemmenes sygdoms/sundhedsbehandling. Fødsler indgik oprindeligt i en større sammenhæng af behandling og pleje i hjemmene, var kvindernes gebet og var noget, som mænd ikke blandede sig i. Mange af de midler og metoder, som blev anvendt i hverdagen for eksempel planteudtræk, blev også brugt ved fødslerne. Netop fordi tilknytningen mellem hjem og fødselshjælp oprindeligt har været så tæt, indgik fødselshjælpen i hjemmets private sfære.

Derfor blev forbudene mod brug af planter og planteafkog et alvorligt indgreb mod jordemødrenes selvstændighed, fordi jordemødrene blev frataget vigtige behandlingsmuligheder.

Forbudene mod jordemødrenes plantebrug var primært et resultat af lægernes interesse for og stigende indsigt i fødselshjælpen. Lægerne havde kontakt til lovgivere og statsmagten. De fik derfor mere indflydelse på udformningen af lovene end jordemødrene. Jordemoderkommissionen, som blev nedsat i 1713, bestod af læger. Det var denne kommission, der udarbejdede den første egentlige jordemoderlov i 1714.

Forbud mod jordemødrenes plantebrug havde også en nær tilknytning til provokerede aborter eller fosterfordrivelse, som det også hed. I Danmark blev fosterfordrivelse kriminaliseret i 1600-tallet.

## *Jordemødrene, præsterne og lægevæsenet før 1700*

Med kirkeordinansen i 1537 nævnes jordemødrene for første gang i lov-mæssig sammenhæng i Danmark.

Ifølge ordinansen skulle præsterne undervise og overhøre jordemødrene. Denne kirkelige kontrol med jordemødrene skal ses i direkte forlængelse af reformationens indførelse i Danmark, hvor en generel kontrol af befolkningens religiøse sindelag og adfærd skulle sikre, at der ikke blev blandet katolske eller hedenske elementer ind i folks liv. Der var dog ikke tale om faglig kontrol, men snarere om en religiøs sindelagskontrol (1).

Jordemoderen, som var det første menneske, der modtog det nyfødte og udøbte barn, bliver nu en nøgleperson, hvis religiøse adfærd får ny betydning i brændpunktet mellem katolicismen og protestantismen. De faglige metoder for dette eller hint i fødselshjælpen har derimod ikke myndighedernes bevågenhed endnu.

Med medicinalforordningen i 1672 udvides den kirkelige kontrol med et begrænset lægeligt tilsyn. Det pålægges lægerne med forordningens paragraf 6, at: »De skal have flittig og tilbørlige Omsorg, at Staden [København] med gode og forfarne Gjordemødre blive forseet, hvilke og af dem skal overhøres, og undervises, førend de maa lade sig bruge; i de andre Steder skal sligt skee af Medicis approbatis loci eller de nærværende« (2).

Lægerne skulle med andre ord sørge for, at der var jordemødre nok, og at disse fik en i hvert fald nødtørftig undervisning i fødselshjælp og forståelse for den kvindelige anatomi. Derudover var fødselshjælpen fortsat et kvindearbejde, som byggede på traditioner og mundtlig overlevering af forskellige gode råd til vanskelige situationer. En væsentlig del af den praktiske viden har endnu på det tidspunkt sandsynligvis omfattet brugen af planter. Det er forbavsende, at jordemødrene ikke omtales i 1672-forordningens § 4, som tildeler de universitetsuddannede medicinere et monopol på ordination af midler til indvortes behandling – »medicamenta indvortes« og udstedelse af recepter. Ingen andre, det være sig : »apotekere, bartskeer, kymister, okulister, broksnidere, kvaksalvere, emperici, i hvad navn de kan have, mænd eller kvinder, skal sig derfra endholde....« (3).

Et problem var kontrollen, ikke kun med jordemødrene, men også med apotekere, barberkirurger og andre. Antallet af læger var langt fra tilstrækkelig til at håndhæve og forsvare de privilegier, som de universitetsuddannede medicinere havde tilegnet sig med forordningen.

Opbygningen af landets lægevæsen var endnu i begyndelsesfasen, og modsætningerne mellem de universitetsuddannede medicinere og de håndværksuddannede barberkirurger var en bremse for mange gode intentioner

for udviklingen af et sundhedsvæsen. Planer for opbygningen af en ordning for hele landet med fastansatte læger gik trægt.

Først i af slutningen af 1700-tallet nåede antallet af distriktskirurgater op på 50, som dog langt fra var tilstrækkeligt. I 1915 var tallet vokset til 99, og siden da har benævnelsen været embedslæger.

Det var embedslægerne pligt både at holde opsyn med og at undervise jordemødrene. En ordning som fortsatte også efter Jordemoderskolen var oprettet i 1787, og indtil antallet af skoleuddannede jordemødre i løbet af 1800-tallet var tilstrækkeligt (4).

Udviklingen af statsforvaltning og lovgivning var endnu i slutningen af 1600-tallet i udstrakt grad et kirkeligt og religiøst anliggende, selv om enevælden var indført. Djævelangst og ugudelighed synes at spille en større rolle end jordemødrenes faglighed.

Med kirkeritualet fra 1685 tager myndighederne det første skridt mod restriktive påbud til danske jordemødre med en advarsel om, at de skal holde sig fra djævelskab. Samtidig tildeles de en rolle som myndighedernes kontrollører, der skal observere og anmelde såvel kendskab til som mistanke om fosterfordrivelse, og »Skal I intet andet bruge enten til Moderen eller til Barnet, end Bønnen, og med Bønnen saadanne Midler, som ere naturlige, brugelige og christelige, og, naar nogen Nød er paa Færde, søge de nærmeste Medicos eller Badskere om et godt Raad; andre uchristelige, ulovlige, ja afgudiske og djevlelske Midler, skal I ikke alene entholde Eder fra, men endog, om I saadant hos andre fornemme, give Øvrigheden og Præsten det strax tilkjende, at de tilbørligen derfor kan straffes;« (5).

Selv om lægerne i 1672 – altså 13 år tidligere – havde fået monopol på den indvortes behandling, så er der i kirkeritualet af 1685 tilsyneladende ingen problemer med jordemødrenes brug af de »naturlige, brugelige og christelige midler«, når blot de holder sig fra fosterfordrivelse, og påbudet var således mere et udfald mod kvinderne med de »uchristelige og ulovlige« hensigter end mod jordemødrene.

### *Lægerne og planterne før 1700*

Oprindelsen til brugen af planter i sygdomsbehandling, fødselshjælp og som abortmiddel fortøner sig i fortidens tåger. Vi ved ikke hvordan – eller hvem, der begyndte. I Danmark blev mange planter indført af de katolske munke, som dyrkede dem i klosterhaverne blandt andet som lægeplanter. Men også i sagalitteraturen findes spredte oplysninger om lægeplanter, men det vil være umuligt at skille planterne alt efter, om de hører hjemme i folkemedicinen eller i skolemedicinen (6). De danske jordemødre opnåede

efterhånden kontaktflader til begge discipliner. Oprindeligt til folkemedicinen via tradition og mundtlig overlevering og senere til skolemedicinen via den undervisning og oplæring, som nogle jordemødre ifølge medicinalforordningen fra 1672 modtog fra lægerne (7).

Både læger, de kloge folk og jordemødre har brugt planter. Vor viden om den kvindelige brug af planter er desværre begrænset. Hvorimod en bred vifte af skriftlige dokumentationer om brugen af planter er beskrevet af læger – mænd.

Det er altså ikke muligt at udrede trådene eller finde frem til, om viden om plantebrug er en mundtlig overlevering, en jordemoders egen opfindelse, eller om det er noget, hun har læst om. Interaktionen mellem viden/erfaring, som er overleveret mundtligt og »opdaget« af lægerne, og derefter formidlet i skrift til de jordemødre og kvinder, der kunne læse, er et ukendt område i fødselshjælpens historie.

Vi ved ikke, om jordemødre har benyttet sig af de skriftlige kilder. Vi ved heller ikke, hvor mange danske jordemødre, der kunne læse og skrive. Men vi ved, at mange jordemødre tilhørte almuen eller byernes proletariat, og det er et tilbagevendende klagepunkt så sent som i 1800-tallet fra lægerne, at eleverne på Jordemoderskolen ikke, eller kun meget dårligt, kunne læse og skrive. Mundtlig overlevering har haft stor betydning i hvert fald indtil midten af 1800 – tallet, da kravet om, at jordemoderleverne skulle kunne læse og skrive, blev et optagelseskriterium på Jordemoderskolen (8).

Danske håndskrifter fra middelalderen er et vidnesbyrd om kendskab til og interesse for lægeplanter. Henrik Harpenstrængs (død 1244) hovedværk er en urtebog, hvori han blandt andet beskriver en række planter og deres virkninger. Botanikeren J. Lind mener dog, at man skal være varsom med at drage den slutning, at fordi en plante er nævnt, for eksempel hos Henrik Harpenstræng, er det dermed ensbetydende med, at den voksede vildt eller blev dyrket her i landet. Lind påpeger nemlig, at Harpenstrængs værker hovedsageligt er oversættelser af udenlandske lægebøger, og at Harpenstræng tilsyneladende ikke har interesseret sig for, hvordan hans læsere skulle skaffe de omtalte lægemidler. Og, mener Lind, først efter bogens fremkomst begyndte munke og læger at bestræbe sig på at skaffe de »anbefalede Stoffer«. Mange af de planter, som Harpenstræng nævner, har end ikke danske navne, andre har danske navne, der tydeligvis er afledt af latinske benævnelser. De danske plantnavne, som Harpenstræng anbefaler, mener Lind, er »det eneste originale fra hans Haand« og har stor værdi som målestok, for hvorvidt man på Harpenstrængs tid har haft de respektive planter her i landet (9). Det er derfor også vanskeligt at vide, om de planter, hvoraf mange

er af sydlandsk oprindelse, virkelig har været tilgængelige og været anvendt i sygdomsbehandlingen eller i fødselshjælpen.

Med opfindelsen af bogtrykkerkunsten i 1400-tallet fulgte en række europæiske urtebøger. På dansk udgav Henrik Smith (1495-1563) en række lægebøger, som han kaldte for URTEGAARDE. Hans fjerde URTEGAARD, udkom i 1546 og havde undertitlen »Quindfolkernis och unge Spædbørns Siugdomme« (10). Ligesom Henrik Harpenstræng var Smith en flittig læser – og oversætter af udenlandske lærebøger. Han angiver sine kilder til blandt andet de tyske såkaldte »Kræerterbücker«. Men han gjorde mere end at oversætte, idet han selv indsamlede og undersøgte planterne (11).

### *En botanisk have til lægerne*

Det var i løbet af 1600-tallet, at lægernes interesse for planterne voksede, og de brugte i stor udstrækning planteudtræk i deres behandlinger. I året 1600 anlagde man i København den første botaniske have i Norden. Her kunne læger studere og udforske nye anvendelser af planterne. Oprindeligt fremstillede lægerne selv deres plantemedicin, men efterhånden overgik dette arbejde til apotekerne (12).

I 1639 tiltrådte Simon Paulli (1603-1680) et embede som professor i botanik og medicin ved Københavns Universitet. Botanikken var da et bifag til medicinen. Først i 1752 blev plantestudiet en selvstændig videnskab. Paulli tog sine studerende med på botaniske studieture i omegnen af København for at studere vildtvoksende planter, som havde medicinsk interesse. Paullis livsværk blev udgivelsen af FLORA DANICA med oversigt over danske planter med beskrivelser og anvendelsesmuligheder, »kraft og brug«. Ambitionen med det store illustrerede værk var at sprede kendskabet til planterne og deres helbredende virkning og »nytte«, ikke kun blandt læger, men også i befolkningen hos den »gemeene mand, på landet boende, som ikke altid har middel og råd til at søge doktorer mod forskellige sygdomstilfælde« (13).

Et andet vigtigt vidnesbyrd om interessen for behandlingsmuligheder med plantedroger er de gamle farmakopeer. I den første danske farmakopè fra 1772 er der medtaget 500 plantedroger, mens undervejs blev mange planter frasorteret, og lidt mere end 100 år senere er der kun 120 planter medtaget i den danske farmakopè, der udkom i 1893. I den tid de respektive farmakopeer var gældende, skulle læger kende de nævnte planters virkemåde (14). Den viden om planterne, som lægerne efterhånden udviklede, fik betydelig indflydelse på jordemodervæsenet, for med en større indsigt forstod lægerne, at planterne ikke altid blev brugt efter hensigten, at en for-

kert dosering af de meget stærke midler kunne have fatal virkning og sidst men ikke mindst, at flere planter, der blev brugt ved fødsler, også kunne virke fosterfordrivende.

Den videnskabelige forståelse for grænserne mellem hjælp og katastrofe, som lægerne udviklede via studier i løbet af 1600 og 1700-tallet, har imidlertid næppe været kendt i befolkningen eller af jordemødrene. Med den stigende forståelse for planternes virkninger, blev bivirkningernes negative sider imidlertid også tydeligere. Det manifesterede sig i lovgivningen, for eksempel i jordemoderloven af 1714. Hensigten med forbudene har utvivlsomt været at forebygge tragedier, men forbudene betød også en indskrænkning i jordemødrenes muligheder for at hjælpe de fødende kvinder.

### *1700 og 1800- tallets jordemodervæsen*

I begyndelsen af 1700-tallet herskede der endnu nærmest anarki i fødsels-hjælpen. Jordemødre med forskellige uddannelses-og vidensniveauer hjalp kvinderne med fødslerne. Selv om det var lægernes erklærede mål at få jordemodervæsenet organiseret, så måtte de erkende, at der slet ikke var kvalificerede jordemødre nok. Det var målet at skaffe fagligt kvalificerede jordemødre og en formaliseret jordemoderuddannelse for alle kvinder, som ville beskæftige sig med fødselshjælp. Men flere planer om oprettelse af jordemoderskoler både i København og i provinsen forliste.

Det væsentligste skridt, der blev taget, var nedsættelsen af den såkaldte Jordemoderkommission i 1713, der bestod af læger. Det var kommissionen, der udarbejdede den første egentlig lov om dansk jordemodervæsen, nemlig: »Forordning af 30. november 1714. I § 10, angaaende Jordemødres Eksamen, Antagelse og Forhold saavel i Kjøbenhavn, som overalt i Danmark«.

Der ligger en erfaring om forkert – eller mistænkelig – brug af planter bag udformningen af teksten i 1714 -forordningen. Forbud mod brug af planter er meget klart formuleret og en straffebestemmelse i § 10 er møntet direkte på jordemødre: »Skal de ei give Nogen, enten hun er gift eller ugift, noget Medicament, Drik, eller Pulver eller deslige, hvorved Fosteret i Moderens Liv kunne beskadiges, dræbes, levende eller dødt uddrives, ei heller præparere saadanne Medicamenter, lade dem præparere, give dem selv eller give Andre Anslag derpaa, *under deres Bestillingers, Æres, Godsers, ja Livs Fortabelse* efter Sagens Beskaffenhed«.

Og § 11: »Skal det ei heller være dem tilladt at give Nogen udi Fødselen *drivende Medicamenter*, men hellere kalde en Medicum til raads, hvilken bedst kan give tilkjende, om det i saadant Tilfælde gjøres fornødent og hvorvidt man dermed kan gaa.« (mine fremhævelser).

Men overholdt jordemødrene de nye bestemmelser – og kendte de overhovedet til forbudenes eksistens?

De bedste kilder til at belyse disse forhold vil utvivlsomt have været jordemoderkommissionens arkiv. Men den ældste del af arkivet eksisterer ikke og formodes at være gået tabt under Københavns brand i 1728. Dokumenter fra arkivet, for eksempel anklager mod jordemødre for at have overtrådt bestemmelserne, kunne yderligere have belyst kontrollen med jordemødrenes fødselshjælp. Især forholdet mellem de »stærkt drivende midler« med fosterfordrivende virkning og de utallige andre former for planteekstrakter, der har været anvendt.

I 1714 havde medicinalordningen eksisteret i mere end 40 år. Hvor stor effekt, den har haft på den enkelte jordemoders arbejde og hverdagsliv, må forblive et ubesvaret spørgsmål. Men perioden fra medicinalforordningens indførelse i 1672 til jordemoderkommissionens nedsættelse og jordemoderforordningen i 1714 må betegnes som forberedelsesfasen til organisering, hvor meget måtte accepteres, fordi ændringer og forbedringer tog tid. Det var ikke alle kvinder, der beskæftigede sig med fødselshjælp, der havde fået den påbudte undervisning – endsige var blevet eksamineret af en læge. Selv om der ikke eksisterer dokumentation i dag, må det formodes, at en stadig strengere kontrol med jordemødrenes plantebrug har været under udvikling efter 1714.

Tankevækkende, men alligevel en mindre parentes i historien om jordemødre og læger, er et forslag, som jordemoderkommissionen fremsatte i 1742 om en tilføjelse til Forordningen af 1714, nemlig at det blev forbudt: »Jordemødre under Straf og Kassation eller Børnehuset, at ordinere Medicin udover hvad *der var nævnt i Joh. de Buchwalds seneste udgivne jordemoderbog,*” og da »*Kun saadanne Midler som ej er af drivende og stærk virkning.*« ( min fremhævelse) (15).

Johan de Buchwald (1658-1738) var en dygtig anatom og botaniker. Han begyndte sin uddannelse på barberstuerne, opnåede den medicinske doktorgrad i år 1700 og blev i 1717 professor i anatomi, kirurgi og botanik. Han havde desuden studeret kirurgi i udlandet. Han var den første, der holdt obstetriske forelæsninger i Danmark. Hans bog »Ny Jordemoderskole eller kort Undervisning udi Jordemoderkunsten« udkom første gang i 1725 og igen i 1735 (16). Det er tænkeligt, at Buchwald selv har været med til at udforme forslaget i 1742, idet han selv var medlem af kommissionen. Forslaget tilkendegiver kommissionens holdning til jordemødres brug af planter og bestræbelserne på at skabe fælles formaliserede rammer for fødselshjælpen. Forslaget blev ikke ophøjet til lov; men indirekte kan det godt have haft betydning for udformningen af teksten i et senere reglement.

## *Et nyt reglement*

I 1810 indledtes endelig en omfattende organisering af jordemodervæsenet i Danmark med : »Reglementet for Gjordemodervæsenets Indretning og Bestyrelse i begge Rigerne, Kjøbenhavn undtaget af 21 november 1810«, som blandt andet indeholdt planer for oprettelse af jordemoderdistrikter overalt i landet.

Også her blev der udformet bestemmelser om jordemødrenes brug af planter og i § 40 hedder det, at: »Ingen Gjordemoder maa forordne andre Lægemidler for Barselkoner eller deres Børn, end saadanne, *om hvis rigtige Brug, hun af hendes Lærere er blevet underrettet,*« og »Forseer hun sig herimod, straffes hun som Qaksalverske efter Anordningerne« og i § 41: »Befinder nogen Gjordemoder enten ved Raad eller Daad at have bidraget til, en Frugtsommelig Qvindes Foster kunde vorde fordrevet, da bør hun straffes med *Tugthuusarbeide på Livstid.*« (mine fremhævelser).

Siden 1714 har det således været danske jordemødre forbudt, at: »Give, præparere eller lade præparere noget Medicament, og kun af stor nød, og når ingen læge kunne faaes måtte de, ifølge 1714 forordningens §12: give barselkonen eller det spæde barn et simpelt medicament fra apoteket« [håndkøb] (17):

Apotekerne måtte ikke »udgive Nogen Purgans eller Vomitorium til mistænkte Personer, hvorved Foster fordrives eller nogen fordærvelig Skade paaføres kunde« [Forordning af 22 dec. 1672 § 22]. Jordemødre kunne således ikke købe andre midler på apoteket end, hvad enhver anden borger kunne købe i håndkøb.(18).

## *Maren, Marie og Kirstine*

De hårde strafammer for overtrædelse synes dog ikke at være blevet udnyttet af myndighederne. Enkelte sager fra sidste halvdel af 1700-tallet giver os et fingerpeg, om hvordan forordningen af 1714 blev forvaltet, og at strafudmålingen for overtrædelse var relativ mild. Retshistorikeren Inger Dübeck omtaler tre eksempler på anklager mod jordemødre. Mod Maren Hansdatter i 1760, Maria Porsch i 1765 og Kirstine Köhler i 1772.

Jordemoder Maren Hansdatter var i 1760 uheldig med et »medicament, som bestod af en blanding af coloqvint« som »bekient en farlig og drivende medicin«. Men Maren var heldig, »da sagen imod formodning lykkelig er udfalden og konen berget Livet«, blev bøden på 4 sl.da. (19).

I 1765 blev jordemoder Maria Porsch anklaget for at : »have fordristet sig



til at ordinere og indgive den fødende drivende Medicamenter«. Maria Porsch havde ved samme lejlighed overtrådt en anden alvorlig regel. Hun havde nemlig forladt den fødende kvinde, »da veerne blev flere og kraftigere« og havde overladt ansvaret til en af de tilstedeværende koner. For denne »sin forsømmelige og uvenlige forholds skyld« blev hun idømt en bøde på 4 Rdl. til »Cassen« og 4 Rdl. til barselkvinden »med trussel om strengere straf i gentagelsestilfælde« (20).

Det sidste tilfælde, Inger Dübeck omtaler, er sagen i 1772 mod jordemoder Kirstine Köhlerts, der var anklaget for at have givet den ugifte tjenestepige Inger et [ikke nærmere angivet] medicament, »hvorefter denne var blevet så dårlig, at hun døde natten efter«. Kirstines bøde blev på 8 rigsdaler til Københavns Almindelige Hospital og 8 rigsdaler til justitskassen (21). Altså en bøde dobbelt så stor som Maria Porsch's bøde syv år tidligere. Hvor stor betydning det havde, at Inge var en ugift tjenestepige, og at hun døde dagen efter, kan vi kun gisne om.

### *Jordemoder og klog kone*

Det er beklageligt, at de danske jordemødre ikke har efterladt sig skriftlig dokumentation for, om de har dyrket eller indsamlet planter selv. Men det er nærliggende at antage, at danske jordemødre, før forbudene satte ind (og i nogen tid efter) har dyrket i hvert fald nogle planter selv.

Det er der dokumentation for at jordemødre har gjort i andre lande, nemlig England og Amerika. Der er to udmærkede eksempler fra henholdsvis Amerika og England. En amerikansk og en engelsk kvindehistoriker har taget udgangspunkt i kvinders dobbeltfunktion som klog kone/sygdomsbehandler og jordemoder. Sådanne kvinder har brugt planter så sent som i 1800-tallet.

En væsentlig forskel er dog, at både i Amerika og i England har der været en mere tolerant holdning til provokeret abort, end her i landet (22). I England var provokeret abort ikke strafbart, når blot indgrebet fandt sted før kvinden mærkede fosterbevægelser. Man kan fundere over, hvordan det har været muligt at håndhæve den lovregel. Først i 1803 blev provokeret abort forbudt ved lov i England, og i Amerika indførtes abortlove først i 1821 (23). Tilsyneladende har hverken læger eller myndigheder i de to lande haft videre interesse for jordemødrenes remedier.

### *Marthas planter*

Den amerikanske jordemoder og kloge kone Martha Ballard beskriver i sin dagbog fra årene 1775 til 1812, hvordan hun indsamlede, dyrkede og brug-

te planter. Martha, der havde en omfattende virksomhed som sygdomsbehandler og jordemoder, levede og praktiserede i Hallowell ved floden Kennebec i staten Maine (24). Det er et lykketræf at Martha's dagbog er blevet bevaret. Udover utallige andre informationer om, hvordan en amerikansk klog kones og jordemoders hverdagsliv formede sig på den tid, har Martha skrevet om sin beskæftigelse med planterne.

Martha indsamlede vilde planter, men dyrkede også selv. For eksempel skriver hun, at den 28. oktober 1809 »Set out 100 young sager roots« [Salvie rødder] og den 18. juli 1791 samlede hun årets anden høst af kamille i sin have, hvor hun blandt andet dyrkede koriander (25). Ligesom hendes europæiske kolleger må formodes at have gjort, brugte Martha sine planter, både de vilde og de dyrkede i fødselshjælpen og til sygdomsbehandling, men hun solgte også både frø og færdige produkter og handlede eller byttede sig til andre planter eller færdige medikamenter og salver (26). Til fødsler nævner Martha, at hun brugte: hjertensfryd, koriander, kamille, humle, alrune, salvie, rabarber og rue. Planter, som også nævnes i de danske lægebøger, som velegnede i fødselshjælp.

### *Englen fra Alsace Street*

Et andet – senere -skriftligt vidnesbyrd om plantebrug i fødselshjælp er bogen om »Old Wifes Tale«, om de engelske »handy women«. Forfatteren Mary Chamberlain er inspireret af sin oldemors historie. Oldemoderen virkede i London i 1800-tallet under tilnavnet »The Angel of Alsace Street.«

Når en kvinde havde veer, kom hun med sine fade og sine klude, tog imod barnet og plejede moderen. Når nogen blev syge, var det »old grandma«, de henvendte sig til. Når en nabo døde, var det hende, der ordnede dem til ligfærden. Hun tog vare på medlemmerne i lokalsamfundet både ved fødsler og ved død – og i mange tilfælde ind imellem. Det gjorde hun for en lille – eller slet ingen betaling. Hun var »Old wife« – eller »Handy women« ( 27).

Englen fra Alsace Street havde, ligesom Martha og et ukendt antal af andre kvinder, en dobbeltfunktion som klog kone og jordemoder, hvor sygdomsbehandling og fødselshjælp indgik i deres hverdag. Ligklædning har også hørt til de danske jordemødres arbejdsområde. At det var den samme person, der modtog den nyfødte i denne verden og også klædte folk til den sidste rejse ind i døden, var vel helt naturligt. Men da antiseptikken vandt frem i 1870'ernes danske fødselshjælp, måtte jordemødrene opgive denne indbringende forretning (28). Både Martha og Englen fra Alsace Street har, ligesom de danske jordemødre, haft mulighed for at supplere deres planteviden med anvisninger fra bøger, for eksempel den bog Nicholas Culpeper skrev på 1600-tallet, og som kan have været kendt

og brugt af jordemødre (29). Såvel Marthas dagbog som bogen om »Old Wifes tale« giver et udmærket billede af, hvordan datidige jordemødre har anvendt planter.

### *Hjælpen i planterne*

Selv om det ikke er muligt at give en beskrivelse, af hvad der tidligere skete omkring brugen af planter i den danske fødselshjælp, kan vi via de skriftlige kilder danne os et indtryk af udbuddet af muligheder.

I plantemedicinen kunne jordemødre (og læger) hente hjælp både til smertelindring og febernedsættelse; men også ved vanskelige fødsler kunne jordemødrene ty til planterne. Mulighederne var mange og meget varierede. Nogle planteekstrakter har givetvis været både effektive og smertelindrende, mens andre planteekstrakter har været den rene misforståelse. De fødselshjælpere, der kunne læse, kunne lære af Henrik Harpestræng, at mynte kunne fremskynde fødslen, og at kornblomst var godt mod fødekrampe, den såkaldte eklampsi, og at »denne Urtis Blomster kølner og tørrer« (30). Kornblomsten har også været udnyttet til andet end sygdomsbehandling, for eksempel blev den brugt til fremstilling af blåt blæk. Henrik Smith anbefaler et vinafkog af blomst og frø som modgift mod bid fra edderkopper og skorpion, og de knuste frø uddriver galen. Blomsterne køler og tørrer og destilleret vand af blomsterne dryppes i betændte øjne (31). Lavendel synes også at være nyttige til flere ting. Paulli angiver, at lavendelfrøes pulver er »gavnligt udi vanskelig og farlig Fødsels-Nød«. Det er også, skriver Paulli, et »kvinde raad«, at koge fire eller fem lavendelvipper i en pægl vin, tilsætte drikken en skefuld honning og give den til frugtsommelige kvinder, »thi dersom Fødselns Tid er nær, og om Fosteret er stærkt, da forøges straks Fødselns Smerter«. Men var »den Tid endnu langt borte, da fornemme de slet ingen Pine«. Derved kunne kvinden og hendes jordemoder få en fornemmelse af, om fødslen var nært forestående eller ej. Desuden anbefales lavendel mod tandpine (32). For at være vel forberedt til fødslen anbefaler Henrik Smidt: »Tolv eller Fjorten Dage før end Fødselns tilstunder, oc Kvinden føler nogen Ve og Pine føler, da skal hun lade siude udi Vand Katost, Kamillieblommer, Amur, Steenrude, Høfrø, Fenum Grecum oc andre saadanne Urter, som bløde oc smidig gjøre, her aff giøres it Karbad, i hviclket Quinden skal offte oc idelige bade oc skal sidde der i, saa at Vandet gaar offuer hendis Navle«.

Hun må dog ikke overdrive det. Er hun for svag til at tåle et sådant bad, skal hun dyppe en svamp eller ulden klud i vandet og dermed bade »sine Lænder; Fødder, begge Rører og den lønlige Lem«.

Når hun er badet, skal hun smøre de samme steder med lillieolie, man-

delolie eller i nødsfald gaase-, hønse- eller anderester. »Saadanne Bade og Smørelser skulle især unge, magre og tørre Kvinder bruge« (33).

»Dersom Fødslen er meget haard, og Quinden synis ey at kunne føde, da maa man gifve hende et lidet Pulver af hvid Raf, Borax og Safran stødt og mænget tilsammen udi en skeefuld Caneel-Vand eller Petersilie-Vand. Mand kan ogsaa gifve hende 3 eller 4 Draaber Raf-Olie ind udi lidet Vin.« (34).

Et andet godt råd var at bruge nysemidler. »Fødslen gjøres let ved Nysemidler, f.ex. Peber – og hvis Fosteret ikke vil komme, kan jordemoderen væde silkebomuld i en urteblanding, som derefter føres op i »fødselsveien« (35).

Nysemidler af forskellige styrker anbefales til at uddrive fosteret enten levende eller dødt, og »Fødslen gjøres let ved Nysemidler, f.ex. Peber« »It eller tu Peberkorn ædne gjøre Fødselen læt, oc uddriffue den anden Fødsel« [efterbyrden] (36).

Et tilbagevendende problem i fødselshjælp var – og er – netop problemer med efterbyrden. Hvis den ikke kommer »af sig selv«, kan det være nødvendigt at fjerne den manuelt. Et alvorligt indgreb, som man med datidens hjælpemidler næppe haft gode muligheder for at gennemføre med held. I stedet kunne man så følge Henrik Smiths anvisning og bruge: »En blanding af Bebergelmyrrhe, Canelbar oc Safran« som stødes til et pulver, som lægges på varme gløder, som stilles under, fødestolen så samme »Røg kand gaa vel udi hende« (37).

Nogle midler skulle drikkes, ofte blandet op i varm vin eller øl. Når fødslen var vel overstået, var det nyttigt, at huske at: »Naar Barnets Navlestreng er afskaaren fire Fingersbred fra Underlivet og er vadsket, rensed og tørt, da skal Jordemoderen strø paa Saaret et Pulver, tilberedt af tørrede Urter. Man lægger derpaa en lille linned Pude, dannet af nogle Gange sammenlagte Klude, på Navlen og derover bindes et Linnebændel. Derved stilles Blodet og Navlen beskærmed.« (38).

Hvis der har været en indbygget logik i de mange anvisninger på planter, der er gode til det ene eller det andet i sygdomsbehandling og i fødselshjælp, så er den logik eller det mønster vanskeligt at få øje på i dag. Eksempelvis er skillelinjerne mellem »de mildtvirkende« og »de stærkt drivende« planter vanskelig at trække op, fordi mange droger er sammensatte blandinger af begge dele.

### *De stærkt drivende midler*

Bestemmelserne i 1714 – forordningen ramte jordemødrene hårdt, fordi mange plantedroger netop anbefales som »drivende«, både når veerne synes

at være gået i stå, når et foster ikke kunne fødes, for eksempel på grund af et snævert bækken eller i de tilfælde, hvor et dødt foster ikke kunne uddrives. Men det var de samme »stærkt drivende midler«, der også blev brugt til fosterfordrivelse.

De drivende midler var de farligste, fordi de med voldsomme virkninger kunne skade både moderen og fosteret. For eksempel har gråbynke så fatale virkninger, at overdoseringer bevirker, at veerne kan blive så stærke, at livmoderen brister eller drives med ud. Planten indeholder stoffet thujon i en relativ høj koncentration. I mindre doser kan thujon kontrahere glat muskulatur, mens større doser kan fremkalde kramper og give varige lammelser (39).

### *Gråbynke, sevenbom og melldrøje*

Der er tre planter, som har en særlig interesse i denne sammenhæng, nemlig: gråbynke, sevenbom og dens beslægtede arter blandt andet enebær, taks og tuja, og endelig melldrøje. Fælles for disse er, at de har været anvendt ved fødslerne, at de er kendt for at »fremme veerne« – fremme fødslen og uddrive fosteret – men de er også kendt som abortmidler. Henrik Harpenstræng, Henrik Smidt og flere andre af de ældste forfattere og udgivere af lægebøger lægger ikke skjul på, hvilke planter, der er særlig egnet til at »drive kvindens tider«, – eller menstruation og altså også kan fremkalde abort.

Sevenbom, der »driver menses« og kan uddrive dødt foster, kan også fremkalde alvorlige betændelse og frygtelige livmoderblødninger. Yderligere er sevenbom ... »i stand til at bevirke føtus' uddriven under omstændigheder, der bringer moderens liv i den største fare.« (40). Som abortfremkaldende regnes sevenbom som den mest virksomme plante. Den har mange navne, blandt andet »pigernes træ« eller den »Kriminelle busk« og hedder det: »Sevenbom giver slatten vom« (41).

Mod »ophørt« menstruation indtages sevenbom med myrra, rav og safranessens. Men sevenbomkviste kunne også bages ind i rugdejskager og spises mod hjerteonde og roden indgår i middel mod gulsot (42).

Melldrøje er en svamp som snylter på græsarter, især rug. Melldrøjen har været anvendt til fremstillingen af sekale, der endnu i dag bruges i fødsels-hjælpen i en syntetisk form (43). Sekale (*Claviceps Purpurea*) indeholder et giftstof, cornutin, som bevirker sammentrækninger af muskulaturen i blodkarrene og navnlig af livmoderens muskulatur. Den blev derfor benyttet som illegal abortivum. Man har givet melldrøje til køerne under vanskelig kælvning, eller når efterbyrden ikke ville komme. (44). Det var tilladt lægerne at ordinere sekaledråber. I Tidsskrift for Jordemødre advarer lægerne Th. B.

Hansen i 1893 og S.A. Gammeltoft i 1916 jordemødrene mod risiko ved sekaledråberne (45). Th. B. Hansen omtaler et tilfælde, hvor en jordemoder uberettiget havde anskaffet og givet sekale til en fødepatient. Både moderen og barnet døde, men dr. Hansen nævner ikke noget om, hvorvidt jordemoderen blev anklaget eller straffet (46).

Sekale må aldrig gives før efterbyrden er født, fordi sekalen kan få livmoderens muskulatur til at trække sig så kraftigt sammen, at den kvæler fosteret. Desuden er der risiko for at livmoderen, efter barnets fødsel, lukker sig omkring efterbyrden. Til trods for den alvorlige risiko er sekale forblevet i fødselshjælpen og er et tilbageblevent element fra planteriget fra en fjern fortid. I en ny instruks for jordemødre i 1916 bliver det tilladt jordemødrene i – tilfælde af stærke blødninger fra livmoderen – at give den fødende 40 sekaledråber; men :«Sekale maa kun anvendes, naar det viser sig, at det ikke er muligt at faa Livmoderen til at trække sig sammen, trods at man holder fast på den, efter man har faaet den til at kontrahere sig ved de kendte kredsformede Gnidninger» (47).

Tilladelse til selv at ordinere sekaledråber var en sejr for jordemødrene. Og sekalen har utvivlsomt, brugt rigtigt, været en stor hjælp i kritiske situationer i mange hjemmefødsler, hvor en jordemoder alene måtte klare en voldsom og pludselig opstået blødning efter en fødsel.

Den norske læge Lorents Gran nævner også hyrdetasken, som han mener har været et af jordemødrenes trofaste hjælpemidler. Udtræk af planten blev drukket mod livmoderblødning og har også været anvendt mod næseblod. Så sent som i 1920'erne har tyske obstetrikere brugt udtræk af hyrdetaske som substitut for sekale (48).

### *Fosterfordrivelse*

Antallet af planter som har været kendt for at være fosterfordrivende, er stort. Hvorvidt de alle har haft den tilsigtede virkning er tvivlsomt. Da den tyske professor L. Lewin i 1922 udgav et stort værk om fosterfordrivelse, medtog han over 380 planter (49), men hvor mange, der har været almindelig kendt, og i hvilke tidsperiode, de forskellige planter har været kendt og anvendt, er ikke fastslået.

Der er meget, der tyder på, at elementer af viden om planter som abortmidler overlevede – ikke hos jordemødrene, men hos de kloge mænd og koner. De fosterfordrivende blandinger er nævnt i flere af de kloge folks håndskrevne cyprianuser, hvor det for eksempel anbefales at lave en blanding af myrrha, rav, safranessens og sevenbomolie »mod maanedstidens forstoppelse« (50).

Den kloge kone Kirsten Krathus (1822-1902) havde læst opskrifterne

lige ud af Henrik Smiths lægebog. Hendes eksemplar af bogen blev fremlagt i retssagen mod hende.. »omhyggeligt indpakket i et stykke ormædt og slidt læder«. Mange af afsnittene bar præg af nøje studier, også dem, der handler om fruentimmere. Kirsten, der havde »fået et efterspurgt speciale ved at give råd til kvinder, hvis blødninger var standset«, fik en relativ hård dom på 18 måneders fængsel for kvaksalveri og fosterfordrivelse (51). Et andet eksempel er den kloge kone i Kiplev, der gav sine patienter det råd at koge sibbenbom [sevenbon] grene i vand og drikke det, for at fremprovokere abort (52).

### *Sammendrag*

Det var et indgreb i danske jordemødrenes »metodefrihed«, da det med jordemoderforordningen i 1714 blev dem forbudt at bruge andre planter i fødselshjælpen end de *mildtvirkende*.

Forklaringen på myndighedernes og lægernes hårde fremfærd over for jordemødrenes plantebrug, er et kompleks med mange nuancer, som dels grunder sig i lægernes øgede indsigt i planternes skadelige bivirkninger, i lægernes monopolisering af ordination af midler til »indvortes behandling«, og endelig i mange planters fosterfordrivende virkninger. En særlig betydning har de såkaldte »stærkt drivende midler« haft, fordi de blev brugt ved vanskelige fødsler men også kunne anvendes til fosterfordrivelse.

Det er troligt, at danske jordemødre generelt har holdt sig inden for lovens rammer – og altså normalt ikke har brugt de forbudte planter. Viden om planternes muligheder ved fødslerne synes at være blevet glemt og er til sidst gledet ud af jordmoderfaget. Derimod er viden om de fosterfordrivende planter blevet bevaret og brugt af de kloge folk.

### **PLANTERNE KUNNE BRUGES :**

- \*Smertedæpende**
- \*Beroligende**
- \*Feber og betændelses-hæmmende**
- \*Vefremkaldende**
- \*Til uddrivelse af efterbyrden**
- \*Mod livmoderblødninger**
- \*Livmodersammentrækkende**
- \*Mod blødninger efter fødslen**
- \*Til uddrivelse af dødt foster**
- \* Mod kramper**
- \*Til at »drive« mælken**

### **I FORSKELLIGE FORMER:**

- \*Som salve til indgnidning**
- \*Som nysemiddel**
- \*I drikke, ofte blandet  
med varm øl eller vin**
- \*Til rygning i kulbækkener,  
som blev sat under kvinden**
- \*Planter – eller plantedele  
kunne lægges på den fødendes mave**



### Noter

1 Cliff, 1992:9. 2 Petersen, 1834:3. 3 Carøe, 1917:30. 4 Carøe, 1917:87. 5 Petersen, 1834:16. 6 Nielsen, 1965:10-11. 7 Cliff, 1994:116. 8 Cliff, 1992:21. 9 Lind, 1918:16. 10 Smith, 1577. 11 Brade, Anne Elisabeth, efterskrift til Henrik Smiths lægebog I-VI 1976: 16 og 18. 12 Nielsen, 1965:11 og 22. 13 Skytte Christiansen, 1973:10 og 13. Citater er fra et brev som Christian IV skrev til det medicinske fakultet ved Københavns Universitet i 1645. 14 Nielsen, 1965:40. 15 Carøe, 1919:165. 16 Gotfredsen, 1973:293, og Norrie, 1935:36. 17 Jordemoderforordningen af 1714 § 10 og § 12 og Dübeck, 1972-74:378. 18 Olsen, 1841:35. 19 Dübeck, 1972-74:378. sl.da. er en Sletdaler, en sølvmønt og regningsenhed under Christian IV og Frederik III. Oplysning fra Hagerups leksikon, bind VIII, 1922:378. 20 Dübeck, 1972-74:376. 21 Dübeck, 1972-74:378. 22 Christmas-Møller, 1984:19. 23 Christmas-Møller, 1984:19, med referance til Blom: 1980:54. 24 Ulrich, 1990:11. 25 Ulrich, 1990:354, 355 og 358. 26 Ulrich, 1990:324. 27 Chamberlain, 1981:1. 28 Cliff, 1992:64. 29 Culpepers, 1651, ref. Chamberlain, 1981:188 og Ulrich, 1990:49. 30 Paulli, 1648: pag. 51. nr.39. 31 Brøndegaard, 1979 Bind 4:244. Samme råd findes i en oversættelse fra tysk i »Folkelægemedler- og simple ikke pharmaceutiske, Midler imod Sygdomme hos Mennesken«. Bogen er skrevet af Dr. Ossiander, hofraad, professor i Medicinen i Göttingen. Bogen er oversat og udgivet af H.C. Lund, homeopath, Medlem af den Homeopathisk-medicinsk forening i Udlandet. Den er udgivet i København i 1842. Et afsnit handler om » Svangerskabs-Svagheder og vanskelig Fødsel«. Hvorvidt bogen overhovedet har været anvendt af læger og jordemødre er uvist. Men et eksemplar af bogen findes i samlingen O. Blochs bibliotek på Rigshospitalets bibliotek. Ossiander, 1842:317. 32 Paulli, pag. 267, nr. 117. 33 Smith, 1577, Ottende kapitel: 8-9. 34 Norrie, 1894:14 med ref. til Smith. 35 Smith, 1577: Niende kapitel 12 og Smith, 1577, Ottende Kapitel:11. 36 Smith, 1577: Ottende Kapitel: 11. 37 Smith, 1577, Niende Kapitel:12. 38 Smith, 1577, Tiende Kapitel:12. 39 Carøe, 1919:165. 40 Brøndegaard, 1963:108. 41 Brøndegaard, 1963:105, 109 og 111 med ref. til medd. fra inspektør Gerner Nielsen, Saks København. 42 Brøndegaard, 1979 Bind 1:82. 43 I syntetisk udgave gives i dag methagin ved kraftige blødninger efter fødslen, når efterbyrden ER født. 44 Brøndegaard, 1979 Bind 1:23 og 26. 45 Hansen, 1893 og Gammeltoft 1916. 46 Hansen, 1893: 60. 47 Gammeltoft, 1916:155. 48 Gran, 1976:54. 49 Brøndegaard, 1963:89, ref. til Lewin 1922. 50 Brøndegaard, 1963:111. Brøndegaard citerer fra Kjeld Bjergs lægebog ( Lemvig-egnen) og henviser til E. Tang Kristensen: Gamle Raad for Sygdomme hos Mennesket, 1922. 51 Rørbye, 1976 :147-48. 52 Jensen, 1993:180 og DFS 1924/23:3222D.

Projektet om danske jordemødre og læger er støttet af Carlsbergfondet og Sygekassernes Helsefond.

### Litteratur

Cliff, Helen »Jordemoderliv«, kbh. 1992.

Samme: Jordemoderfaglig identitet mellem tålmodighedsomsorg og omsorgsrationalitet, analyse af Jordemødres omsorg og identitet i historisk perspektiv, Den Almindelige Danske Jordemoderforening, Kbh. 1994.

Blom, Ida: Barnbegrensning – synd eller sunn fornuft, Oslo 1980. Ref. Christmas-Møller.

Brade, Anna-Elisabeth: Se Henrik Smith.

Brøndegård, J. V.: Folk og Flora, dansk etnomedicin, bind 1-4, Kbh. 1979.

Samme: Sevenbom som abortivum. I: Farmaceutisk Tidende, 1963, hefte nr. 6-7-8.

Carøe, Kr.: Bidrag til Jordemodervæsenets Historie i det 18. aarhundrede, I: Tidsskrift for Jordemødre, 1919.

Samme: Medicinalordningens Historie indtil Sundhedskollegiets oprettelse 1803, Kbh. 1917.

Chamberlain, Mary: Old Wives' Tale, their History, Remedies and Spell, London 1981.

Christiansen, Skytte, M: Historien om Flora Danica, to bogværker og et porcelænsstel, Kbh. 1973.

Christmas-Møller, Ingeborg: Havsvampe, the, p-piller og Vaccine, om prævention gennem tiderne. I: Forum for Kvindeforskning nr. 3, 1984.

Culpepers, N.: A Directory for Miswives, 1651 og Complete Herbal The , London, 1649. Ref.

- Chamberlain og Ulrich.
- Dübeck, Inger: Jordemødre i retshistorisk belysning. I: Historie, Jyske Samlinger, ny række X, Århus 1972-74, s. 337-390.
- Gammeltoft, S.A.: Om Sekale og dets Anvendelse. I: Tidsskrift for Jordemødre, august 1916, s. 148-156.
- Gotfredsen, Edv.: Medicinens historie, Kbh. 1973.
- Gran, Lorents: Gamle Jordmorråd, hva bestod de af? I: Naturen 2, Oslo 1976, s. 51-58.
- Hansen, Th. B.: Om Anvendelse af Sekale under Fødslen. I Tidsskrift for Jordemødre, feb. 1893.
- Jensen, Charlotte, S.H.: Før aborten blev fri. I: Årbog for Arbejderbevægelsens historie, 1993, s. 169-191.
- Lewin, L.: Die Fruchtabtreibung durch Gifte und andere, Mittel, 1922, ref. Brøndegaard.
- Lind, J.: Lægeplanter i Danske Klosterhaver og Klosterbøger, Kbh. 1918.
- Nielsen, Harald: Lægeplanter i Farver, Politikens forlag, 1976.
- Nielsen, Harald: Lægeplanter og troldomsurter, Politikens Forlag 1965.
- Norrie, Gordon: Det danske Jordemodervæsenes Historie. I: Danmarks Jordemødre, s. 9. 132 red. Nellesose, W. Kbhv. 1935.
- Samme: Fødselsvidenskabens og Jordemodervæsenets Udvikling i Danmark før Jordemoderkommissionens Stiftelse 1714. I: Bibliotek for Læger, 1895, bind 6, s. 1 - 38.
- Olsen, Chr.: Juridisk Håndbog for Jordemødre, Kbh. 1841.
- Ossiander, dr. Folkelægemedler og simple, ikke pharmaceutiske Midler imod Sygdomme hos Menneskene, Kjøbenhavn 1842.
- Paulli, Simon: Udgav i 1648 det store illustrerede værk om vilde og dyrkede planter i Danmark.: Flora Danica, Dansk Urtebog, udgivet med indledning og kommentar af Johan Lange og Vilh. Møller-Christensen, 1971-72, bind I-III.
- Petersen, C. P.N.: Den danske Medicinal-Lovgivning eller Samling ... af de forordninger, Placater, Kongelige Rescripter og Resolutioner, Reglementer, Instruxer, Fundatser, Collegiebrev og andre offentlige Aktstykker, som vedkomme Læger, Apotekere og Gjordemødre, Kjøbenhavn 1833-36, Bind I-III.
- Rørbye, Birgitte: Kloge Folk og skidtfolk, Kviksalveriets epoke i Danmark, Kbh. 1976.
- Smith, Henrik: Henrik Smids fjerde Urtegaard, flittige tilsammen læst aff lærde Lægers Bøger/faar Quindfolcks og unge Spædebørns Siugdomme, Prentet i København anno 1577. Genoptrykt i: Henrik Smiths Lægebog I-VI, udgivet med et efterskrift af Anna-Elisabeth Brade, Kbh. 1976. Bogen udkom første gang i 1546.
- Ulrich, Thatcher, Laurel: A Midwife's Tale, The Life of Martha Ballard based on her diary 1785-1812, New York 1990.

## Summary

### *The Forbidden Plants of Midwifery*

It was af major encroachment on the free choice of methods for Danish midwives when pursuant to the Ordinance of 1714 the use of medicinal herbs in midwifery was limited to the milder ones (palliative drugs).

The reasons for such drastic action toward the midwives' use of medicinal plants on the part of the authorities and established physicians were complex and many-faceted. Part of the reason was the medical establishment's increased knowledge of harmful side-effects, another reason was the physicians' newly acquired monopoly on prescription drugs »for internal use«, and finally the abortion inducing properties of a number of the herbs. The so-called »strong remedies« have undoubtedly been a determining factor as they were normally applied in connection with complicated deliveries but could also be used to induce abortions.

We have reason to believe that Danish midwives generally operated within the confines of the law, i.e., that they did not use the forbidden herbs.

Knowledge of their potentially beneficial effects in the field of obstetrics appears to have been forgotten and eventually obliterated from the field of obstetrics. However, knowledge of the abortion inducing herbs was preserved and applied by wise people.